

Εκπαιδύοντας ζώα εντός των καταστημάτων κράτησης

Αθηνά Δαριβιανάκη

ΜΔΕ Εγκληματολογία & Αντεγκληματική Πολιτική,
Νομική Σχολή ΕΚΠΑ

Είναι παλαιόθεν γνωστή η ευεργετική επίδραση που έχει στην ψυχοσύνθεση του ανθρώπου η επαφή του με τα ζώα. Αυτήν την ευεργετική επίδραση επιχειρούν να αξιοποιήσουν όλο και περισσότερα σωφρονιστικά συστήματα στους κλειστούς χώρους των σωφρονιστικών καταστημάτων, μέσω πρωτοβουλιών χάρη στις οποίες δίδεται η δυνατότητα στους κρατούμενους να απολαύσουν τις ευεργετικές επιδράσεις της φύσης και δη της επαφής με τα ζώα. Το παρόν άρθρο έχει ως σκοπό να εστιάσει κατά βάση στα προγράμματα εκπαίδευσης ζώων από κρατούμενους, τα οποία –όπως φαίνεται και από τις μαρτυρίες πρώην κρατούμενων που συμμετείχαν σε αυτά– ωφέλησαν τόσο τους ίδιους όσο και τα ζώα.

Ειδικότερα, ήδη από το 1981¹ έχει υλοποιηθεί σε σωφρονιστικά καταστήματα των ΗΠΑ σημαντικός αριθμός προγραμμάτων εκπαίδευσης ζώων, καθότι κατέστη από πολύ νωρίς σαφής η ευεργετική επίδραση της επαφής του ατόμου με τη φύση τόσο για την ίδια την ψυχροσύνθεσή του όσο και για την κοινωνικοποίησή του. Η σπουδαιότητα τέτοιου είδους προγραμμάτων, καθώς και η πρακτική αποτελεσματικότητά τους στην επίτευξη των σκοπών τους, όπως αυτοί θα διαφανούν κατωτέρω, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι στις ΗΠΑ λειτουργούν ήδη πάνω από 290 προγράμματα εκπαίδευσης ζώων εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων.²

Πηγή: <https://www.savegreekstray.org/el/programs/article/30/programma-ekpaideysis-stis-gynaikeies-agrotikes-fylakes-thibas>

Αντιλαμβανόμενο το ελληνικό κράτος τη σπουδαιότητα και τη σημασία που μπορεί να έχει η ανάπτυξη μιας τέτοιας δράσης εντός των καταστημάτων κράτησης τόσο για τους κρατούμενους και το ίδιο το κατάστημα κράτησης όσο και για τα ζώα, το 2018 ενέκρινε την εφαρμογή του προγράμματος «Saved by a Greek Stray»,³ την υλοποίηση του οποίου ανέλαβε η ΜΚΟ «Save a Greek Stray». Ειδικότερα, σκοπός της ως άνω πρωτοβουλίας, όπως αναφέρεται και στην επίσημη ιστοσελίδα της ΜΚΟ,⁴ ήταν να έρθουν σε επαφή δυο περιθωριοποιημένες «ομάδες», ήτοι οι κρατούμενοι στα καταστήματα κράτησης και τα αδέσποτα ζώα, δίνοντας τους μια δεύτερη ευκαιρία. Στο εν λόγω πρόγραμμα συμμετέχει αυτήν τη στιγμή το Αγροτικό τμήμα των Γυναικείων Φυλακών Ελαιώνα Θήβας,⁵ δεδομένου ότι οι υποδομές και οι εγκαταστάσεις καθιστούν ευκολότερη τη διαδικασία της εκπαίδευσης του ζώου που φιλοξενείται στο συγκεκριμένο κατάστημα κράτησης. Πρόκειται για μια πρωτοβουλία που ήδη αποτιμάται θετικά από τις κρατούμενες, οι οποίες φέρεται να απολαμβάνουν την επαφή με τα ζώα και την ευεργετική

1. B. Cooke /D. Farrington, «The Effectiveness of Dog-Training Programs in Prison: A Systematic Review and MetaAnalysis of the Literature», *The Prison Journal*, 96, no. 6 (2016), σ. 854-876.

2. Cooke/Farrington, ό. π.

3. Βλ. περισσότερα για το Πρόγραμμα «Saved by a Greek Stray» σε [https://www.savegreekstray.org/el/programs/article/28/programma-saved-by-a-greek-stray_\(τελευταία_πρόσβαση:_2/1/2024\)](https://www.savegreekstray.org/el/programs/article/28/programma-saved-by-a-greek-stray_(τελευταία_πρόσβαση:_2/1/2024)).

4. [https://www.savegreekstray.org/el/programs/article/28/programma-saved-by-a-greek-stray_\(τελευταία_πρόσβαση_2/1/2024\)](https://www.savegreekstray.org/el/programs/article/28/programma-saved-by-a-greek-stray_(τελευταία_πρόσβαση_2/1/2024)).

5. [https://www.savegreekstray.org/el/programs/article/30/programma-ekpaideysis-stis-gynaikeies-agrotikes-fylakes-thibas_\(τελευταία_πρόσβαση:_2/1/2024\)](https://www.savegreekstray.org/el/programs/article/30/programma-ekpaideysis-stis-gynaikeies-agrotikes-fylakes-thibas_(τελευταία_πρόσβαση:_2/1/2024)).

επίδραση που έχει αυτό στην ψυχοσύνθεσή τους. Μάλιστα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει μια εκ των συμμετεχουσών στο εν λόγω πρόγραμμα, «(μ)ε τα ζώα στον χώρο μας η καθημερινότητα μας έχει αλλάξει. Έχουμε ένα σκοπό μέσα στην ημέρα μας. Εγώ εκπαιδεύω τη Λολίτα και μέσα από αυτό νιώθω χρήσιμη, νιώθω ότι κάνω κάτι ουσιαστικό, προσφέρω με τον δικό μου τρόπο στο κοινωνικό σύνολο. Όλο αυτό λειτουργεί σαν ψυχοθεραπεία για μένα, με χαλαρώνει πολύ».⁶ Μαζί με τις κρατούμενες επωφελούνται και τα ίδια τα ζώα, καθώς, με βάση τα δεδομένα που παρέχει η ΜΚΟ, τα ζώα που έχουν εκπαιδευτεί από τις κρατούμενες έχουν ήδη υιοθετηθεί.⁷

Βέβαια, για να κατανοήσει κανείς την σπουδαιότητα των προγραμμάτων εκπαίδευσης ζώων εντός των καταστημάτων κράτησης, σκόπιμη είναι μια σύντομη περιγραφή τους. Πρόκειται για προγράμματα τα οποία εντάσσονται στο κίνημα που είναι γνωστό ως «Πράσινη Φροντίδα» (Green Care).⁸ Σύμφωνα με τους A. Moriggi, K. Soini, B.-B. Bock και D. Roep, ο όρος «Πράσινη Φροντίδα» περιλαμβάνει «όλες εκείνες τις δραστηριότητες που συμβάλλουν στην κάλυψη διαφορών κοινωνικών αναγκών, μέσω της συνειδητής και ενεργού επαφής με το πράσινο περιβάλλον».⁹ Μερικά παραδείγματα δραστηριοτήτων που εντάσσονται στο κίνημα αυτό, πέραν των παρεμβάσεων με ζώα (interventions that involve animals), όπου εντάσσεται και η εκπαίδευση ζώων εντός των καταστημάτων κράτησης, είναι «η γεωργία φροντίδας (care farming), άλλως κοινωνική γεωργία (social farming), η θεραπευτική κηπουρική (therapeutic horticulture) και η αναψυχή και θεραπεία με βάση τη φύση (nature-based recreation and therapy)».¹⁰ Ανάλογα με τη δραστηριότητα, διαφοροποιείται και ο σκοπός τον οποίο καλείται αυτή να επιτελέσει.

Εν προκειμένω, το ενδιαφέρον μας θα επικεντρωθεί στα προγράμματα φροντίδας ζώων εντός των καταστημάτων κράτησης,¹¹ τα οποία έχουν αποκτήσει μια δυναμική με την πάροδο του

6. Βλ. τη μαρτυρία κρατούμενης-συμμετέχουσας σε <https://www.saveagreekstray.org/el/programs/article/28/programma-saved-by-a-greek-stray> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

7. <https://www.saveagreekstray.org/el/programs/article/30/programma-ekpaideysis-stis-gynaikeies-agrotikes-fylakes-thibas> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

8. P. Libby, M. Mary, G. Clare, M. Jenny, «The Impact of Working with Farm Animals on People with Offending Histories: A Scoping Review», *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 67, no. 12 (2022), σ. 1282-1302.

9. M. Angela, S. Katriina, B. Bettina, P. Dirk, «Caring in, for, and with Nature: An Integrative Framework to Understand Green Care Practices. Sustainability», *Sustainability*, 12, no. 8 (2020), σ. 3361.

10. Libby, Mary, Clare, Jenny, ό. π.

11. Στο πλαίσιο των προγραμμάτων φροντίδας ζώων εντός των καταστημάτων κράτησης μπορεί να ενταχθεί και η συμβίωση ζώων (κατά βάση συντροφιάς) εντός αυτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί κατάσταση κράτησης στη Χιλή, οι κρατούμενοι του οποίου ανέφεραν ότι η ζωή τους άλλαξε άρδην λόγω της επαφής και της συμβίωσης τους με τις γάτες που «επισκέπτονταν» το εν λόγω κατάστημα. Μάλιστα, όπως αναφέρεται στη δημοσιογραφική πηγή, οι κρατούμενοι, λόγω του δεσμού που είχαν αναπτύξει με τις γάτες, προχώρησαν στην υιοθεσία αυτών. Βλ. περισσότερα σε [https://www.msn.com/el-gr/news/other/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AC%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE-](https://www.msn.com/el-gr/news/other/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AC%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE)

χρόνου, και δη στα προγράμματα που αφορούν την εκπαίδευση των ζώων από τους κρατούμενους, γνωστά ως «Prison Animal Programs». ¹² Βέβαια, δεν είναι όλοι οι κρατούμενοι επιλέξιμοι για να συμμετάσχουν σε αυτά, καθώς κρατούμενοι που έχουν καταδικαστεί για βίαια εγκλήματα, εγκλήματα κατά των ζώων ή ακόμα και κρατούμενοι που δημιουργούν προσκόμματα στην εύρυθμη λειτουργία των καταστημάτων κράτησης δεν μπορούν να συμμετάσχουν στην εκπαιδευτική αυτή διαδικασία. ¹³

Στο πλαίσιο των εν λόγω προγραμμάτων, οι κρατούμενοι μαθαίνουν στα ζώα είτε να υπακούουν σε βασικές εντολές είτε να παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε ορισμένα σωφρονιστικά καταστήματα στις ΗΠΑ, οι κρατούμενοι καλούνται να εκπαιδεύσουν τα ζώα να εντοπίζουν εκρηκτικές ύλες ναρκωτικά κ.λπ. ¹⁴ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι η εκπαίδευση αυτή μπορεί να περιλαμβάνει μέχρι και άγρια άλογα, τα οποία εκπαιδεύονται προκειμένου στο μέλλον να είναι σε θέση να συμμετέχουν σε συνοριακές περιπόλους. ¹⁵ Τις περισσότερες φορές, τα ζώα που συμμετέχουν στα συγκεκριμένα προγράμματα είναι αδέσποτα τα οποία φιλοξενούνται σε καταφύγια ή ζώα που, λόγω επικινδυνότητας, θα υποβάλλονταν σε ευθανασία. Είναι ευνόητο ότι ένας κρατούμενος μπορεί να ταυτιστεί ευχερέστερα μαζί τους, εν όψει της κοινωνικής απόρριψης και της περιθωριοποίησης που βιώνει, καθώς και του αφόρητου αισθήματος του εγκλεισμού, με τις στερήσεις που αυτός συνεπάγεται. Ειδικά στην περίπτωση των κρατουμένων, όπως αναφέρεται στο έργο του Sykes *Η κοινωνία των εγκλείστων*, τα δεινά του εγκλεισμού μπορούν να συνοψισθούν ως εξής: α) στέρηση της ελευθερίας· β) στέρηση των προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών· γ)

<https://www.abcnews.go.com/US/prison-animal-programs-benefitting-inmates-hard-adopt-dogs/story?id=60600864> (τελευταία πρόσβαση: 9/1/2024).

12. Libby, Mary, Clare, Jenny, ό. π.

13. <https://www.kynology.gr/%CE%B2%CE%B1%CF%81%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%83%CE%BA%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%83%CF%84%CE%B9/> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024). Βλ. επίσης <https://puppiesbehindbars.com/> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

14. <https://www.msn.com/el-gr/news/other/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AC%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD/ar-AA1mxEUA?cvid=fef20dbc3f414655f79adefa5f5e983f&ocid=winp2ftaskbar&ei=23> (τελευταία πρόσβαση: 9/1/2024).

15. <https://www.msn.com/el-gr/news/other/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AC%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD/ar-AA1mxEUA?cvid=fef20dbc3f414655f79adefa5f5e983f&ocid=winp2ftaskbar&ei=23> (τελευταία πρόσβαση: 9/1/2024).

στέρηση σύναψης ετεροφυλοφιλικών σχέσεων· δ) στέρηση της αυτονομίας και ε) στέρηση της ασφάλειας. Πρόκειται για δεινά τα οποία βιώνουν και τα έγκλειστα σε καταφύγια και άσυλα ζώα. Την ομοιότητα αυτή έχουν πρώτοι εντοπίσει οι εμπνευστές των προγραμμάτων εκπαίδευσης ζώων εντός των καταστημάτων κράτησης, και μέσω αυτών απέβλεψαν στον μετριασμό των αρνητικών αυτών συναισθημάτων, αλλά και έτι περαιτέρω στην επανένταξη αμφοτέρων στην φυσικό ή κοινωνικό τους περιβάλλον. Πώς όμως μπορεί να συμβεί κάτι τέτοιο;

Είναι γεγονός ότι η επαφή με τα ζώα συμβάλλει τα μέγιστα στην κοινωνικοποίηση των ατόμων. Στην περίπτωση των κρατούμενων, η αποξένωσή τους από τη συμβατική κοινωνία και η ψυχοσυναισθηματική φθορά την οποία υφίστανται ως απόρροια της ομοιομορφίας και της ανωνυμίας που επικρατεί εντός των καταστημάτων κράτησης καθιστά την επαφή τους με τον «εξωτερικό κόσμο» επιτακτική. Το συναισθηματικό αυτό κενό και την ανάγκη για κοινωνικοποίηση, μπορεί να καλύψει η επαφή με τα ζώα, τα οποία ανιδιοτελώς

προσφέρουν στον κάτοχο τους στοργή και συντροφικότητα, δηλαδή αυτό ακριβώς που στερούνται και επιζητούν οι κρατούμενοι κατά την έκτιση της ποινής τους σε καταστήματα κράτησης.¹⁶ Τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται από τις μαρτυρίες των συμμετεχόντων: «Μπήκα στη φυλακή, όταν ήμουν μόλις 19 ετών. Έτσι, δεν έχω πολλές εμπειρίες στη ζωή μου. Η φιλοσοφία μου μέχρι τώρα ήταν ότι: “Δεν ξέρω, αν μπορώ να κάνω κάτι”, αφού δεν το είχα δοκιμάσει ποτέ. Το πρόγραμμα μου έμαθε ότι “Ναι, μπορώ”. Αυτό το πρόγραμμα μου δίδαξε την άνευ όρων αγάπη. Ο Chuey ήταν το πρώτο μου σκυλί. Ο Chuey δεν ήξερε γιατί ήμουν στη φυλακή, ο Chuey δεν ήξερε καν ότι ήταν στη φυλακή. Τα σκυλιά μάς αγάπησαν. Νομίζω ότι το πρόγραμμα με βοήθησε

16. <https://www.kynology.gr/%CE%B2%CE%B1%CF%81%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%83%CE%BA%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%83%CF%84%CE%B9-%CE%B3%CE%AC%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD/ar-AA1mxEUA?cvid=fef20dbc3f414655f79adefa5f5e983f&ocid=winp2fptaskbar&ei=23> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024), <https://www.msn.com/el-gr/news/other/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AC%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD/ar-AA1mxEUA?cvid=fef20dbc3f414655f79adefa5f5e983f&ocid=winp2fptaskbar&ei=23> (τελευταία πρόσβαση: 9/1/2024).

να συνδεθώ με την κοινωνία. Με βοήθησε να νιώσω καλύτερα και κατά κάποιο τρόπο μού έδωσε τη συγχώρεση που χρειαζόμουν. Εξαιτίας αυτών ένιωσα μέρος της κοινωνίας».¹⁷

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, στο πλαίσιο των προγραμμάτων αυτών τα ζώα που φιλοξενούνται στα καταστήματα κράτησης εκπαιδεύονται από τους κρατούμενους ώστε να μάθουν να υπακούουν σε βασικές εντολές και σε μεταγενέστερο στάδιο να καταστεί εφικτό να υιοθετηθούν. Μέσω της διαδικασίας αυτής, καλλιεργείται στον κρατούμενο, ο οποίος έχει αναλάβει τον ρόλο του εκπαιδευτή, το αίσθημα της ευθύνης, καθώς και η συναισθηματική νοημοσύνη.¹⁸ Έτι περαιτέρω, ο κρατούμενος-εκπαιδευτής μαθαίνει στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας να αποκτά αυτοέλεγχο, υπομονή¹⁹ και επικοινωνιακές δεξιότητες. Τα εφόδια αυτά θα του επιτρέψουν όχι μόνο την ομαλή διαβίωση εντός των καταστημάτων κράτησης,²⁰ μειώνοντας τις εντάσεις –σύνηθες φαινόμενο εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων–, αλλά και την ομαλή επανένταξή του στην κοινωνία.²¹ Δεν πρέπει να λησμονήσει να αναφέρει κανείς και τις διηγήσεις κρατουμένων σύμφωνα με τις οποίες η επαφή με τα ζώα και η διαδικασία εκπαίδευσης τους βοήθησε να ανταποκριθούν ακόμη και στον ρόλο του πατέρα.²²

Ωστόσο, τα ηθικά αυτά εφόδια σε πολλές περιπτώσεις δεν φαίνεται από μόνα τους να επαρκούν ώστε να αποτραπεί η υποτροπή του κρατουμένου και να εμποδιστεί εν τέλει η ομαλή επανένταξή του.²³ Από την άλλη πλευρά, ο παράγοντας της επαγγελματικής αποκατάστασης ενέχει καθοριστική σημασία για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων, και σε αυτό ακριβώς αποβλέπουν

17. <https://www.kynology.gr/%CE%B2%CE%B1%CF%81%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%83%CE%BA%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%83%CF%84%CE%B9/> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

18. <https://abcnews.go.com/US/prison-animal-programs-benefitting-inmates-hard-adopt-dogs/story?id=60600864> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

19. <https://www.newlifek9s.org/news-events/blog/service-dog-blog.html/article/2021/03/18/4-benefits-of-having-a-dog-program-inside-a-prison> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

20. <https://wp.wvu.edu/prison/programs-in-prison/pets-in-prison/> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

21. <https://www.newlifek9s.org/news-events/blog/service-dog-blog.html/article/2021/03/18/4-benefits-of-having-a-dog-program-inside-a-prison> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

22. <https://abcnews.go.com/US/prison-animal-programs-benefitting-inmates-hard-adopt-dogs/story?id=60600864> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

23. <https://www.msn.com/el-gr/news/other/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AC%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD/ar-AA1mxEUA?cvid=fef20dbc3f414655f79adefaf5f5e983f&ocid=winp2fptaskbar&ei=23> (τελευταία πρόσβαση: 9/1/2024).

–μεταξύ των άλλων– τα προγράμματα εκπαίδευσης των ζώων εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, αποκτώντας έτσι διττή στοχοθεσία. Συγκεκριμένα, οι κρατούμενοι που συμμετέχουν σε αυτά αποκτούν σημαντική επαγγελματική εμπειρία, που πιστοποιείται μάλιστα, με τη χορήγηση βεβαίωσης εκπαιδευτή ζώων, την οποία μπορούν να αξιοποιήσουν αφότου αποφυλακιστούν, επιτυγχάνοντας κατ’ αυτόν τον τρόπο την ομαλή τους επανένταξη και ενσωμάτωση στο κοινωνικό γίγνεσθαι μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα.²⁴

Βέβαια, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν επωφελούνται μόνο οι κρατούμενοι από μια τέτοια πρωτοβουλία, αλλά και τα ίδια τα ζώα. Συνήθως τα ζώα που επιλέγονται για να συμμετάσχουν σε τέτοιου είδους προγράμματα είναι αδέσποτα ζώα σε καταφύγια, περιθωριοποιημένα από τα υπόλοιπα λόγω επικινδυνότητας. Πράγματι, πολλοί σκύλοι που συμμετείχαν σε αντίστοιχα προγράμματα ήταν σκύλοι που λάμβαναν μέρος σε κυνομαχίες, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν επιθετικές συμπεριφορές, καθιστώντας αδύνατη την υιοθεσία τους. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, δίνεται μια δεύτερη ευκαιρία στα ζώα αυτά, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην περίπτωση των κρατουμένων.²⁵ Παράλληλα, καθίσταται σαφές διά της εκπαιδευτικής αυτής διαδικασίας ότι μειώνονται και ποσοστά αδέσποτων ζώων που φιλοξενούνται σε καταφύγια, καθότι όπως προαναφέρθηκε τα περισσότερα ζώα που συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα υιοθετούνται ευχερέστερα.

Η επαφή του ανθρώπου με τη φύση και τα ζώα, ακόμη κι αν βρίσκεται έγκλειστος σε κατάσταση κράτησης, μόνο ευεργετικά μπορεί να επιδράσει πάνω του. Αυτό αποδεικνύουν τα προγράμματα φροντίδας ζώων εντός σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες χρήζουν επαίνου και σεβασμού και πρέπει να ενθαρρύνονται από την πολιτεία, ώστε να δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα, προκειμένου να ξεκινήσουν σταδιακά και στα υπόλοιπα καταστήματα κράτησης της χώρας.

24. <https://www.kynology.gr/%CE%B2%CE%B1%CF%81%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%83%CE%BA%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%83%CF%84%CE%B9/> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).

25. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2020/apr/19/pets-in-prison-the-rescue-dogs-teaching-californian-inmates-trust-and-responsibility> (τελευταία πρόσβαση: 2/1/2024).